

BİR KIBRISLI TÜRK'ÜN GÖZÜNDEN: BALKANLAR'IN HRİSTİYAN TÜRK HALKI GAGAUZLAR

Through the Eyes of a Turkish Cypriot :Balkan's Christian Turkish
Gagauz People

İsmail BOZKURT*

Özet: *Balkanlar'ın karmakarışık etnik yapısı ve koskocaman Hristiyan okyanusu içinde bir damla su gibi duran Gagauzlar, köklü kültürlerine, ulusal benliklerine, kimliklerine ve dillerine sahip çıkan ve varlıklarını sürdürebilecek siyasal statüye sahip bir Ortodoks Hristiyan Türk halkıdır.*

Aynı soydan gelen Hristiyan Gagauzlar ile Müslüman Kıbrıslı Türkler arasında büyük benzerlikler vardır. İki halk da var olmak için sürekli mücadele içinde olmuş ve sonuçta varlıklarını sürdürmeye olanak veren siyasal statülere kavuşmuşlardır. Gagauzlar Moldavya içinde özerk bir yönetime, Kıbrıslı Türkler bağımsız bir cumhuriyete sahiptirler.

İki halk da Türkiye Türkçesi'nin ağızları olan ve benzerlikler gösteren bir Türkçe kullanırlar. Kültürlerinde de benzerlikler vardır. Yakın tarihte iki halk arasında kültürel ilişkiler yaşanmış, bu bağlamda sempozyumlar yapılmış, kitap ve dergiler yayımlanmıştır. Ve bu ilişkilerin çoğaltulup yoğunlaşması için uygun ortam ve potansiyel vardır.

Anahtar kelimeler: *Balkanlar, Hristiyan Türkler, Siyasal statü, Varoluş savaşı, Dil, Kültür, İlişkiler.*

Abstract: *Within the diverse ethnic structure of Balkans, just like a drop of water in the vast Christian ocean, Orthodox Christian Turkish Gagauz people, are a people who maintain their deep rooted culture, national consciousness, identity, language (mother tongue) and have the political status to sustain their existence.*

Coming from the same race (family) there are strong similarities between Christian Gagauz and Moslem Turkish Cypriot people. Both people engaged in continuous struggle to defend their existence and thus they acquired political status enabling them to maintain their existence. Gagauz people have an autonomous administration within Moldavia and Turkish Cypriots have an independent republic.

* Yazar, Araştırmacı, KIBATEK (Kıbrıs-Balkanlar-Avasya Türk Edebiyatları Vakfı Başkanı, Turnalar Dergisi Genel Yayın Yönetmeni, DAÜ (Doğu Akdeniz Üniversitesi) Öğretim Görevlisi. ismail.bozkurt@gmail.com

Both people use Turkish language which are accents of Turkish language and has similarities with each other. There are also similarities between their cultures. Recently the two people experienced cultural relations and in this context simposiums were held and books and magazines were printed. At present there is a favourable atmosphere and a good potential to strengthen and diversify these relations.

Key words: Balkans, Christian Turks, political status, struggle for existence, language, culture, relations.

Giriş

Yaklaşık 50 yıl önce okuduğum bir kitapta, Hristiyan bir Türk toplumu olarak Gagauzlar'dan söz edildiğini gördüğümde şaşır kalmış; bir mucit ya da kâşifin, yeni bir buluş ya da keşif sırasında duyduğu coşkuya/hayrete benzer duygular yaşamıştım.

Döneminin ünlü yazarı İsmail Habib Sevük, 1930'larda Tuna'da yaptığı bir gemi gezisini anlattığı "*Tuna'dan Batı'ya*"¹ adlı yapıtında Gagauzlardan "*Romanya'da yaşayan en aydınlık ırk*" olarak söz ediyor ve "Türk Papazı" olarak söz ettiği Mihal ÇAKIR'ın yönetiminde, ulusal benliklerini ve dillerini koruma yönünde verdikleri mücadeleden söz ediyordu.

İsmail Habib SEVÜK'ün sözünü ettiğim yapıtının "*Türkçe ve Gagauzlar*" başlıklı bölümünde konu ile ilgili söyledikleri şöyledir:

"Bükreş'te maziden kalma hiç bir maddî eserimiz yok. Fakat bütün Romanya'da (150) bin insan kuvveti taşıyan ölmez bir abidemiz var: Gagavuzlar. Bunlar hristiyan Türklerdir, kiliseye gitmişler, fakat dillerini bırakmamışlar; bütün hristiyan alemleri onları eritmeğe çalışmış, onlar, uzun asırları aşarak, Türk kalmışlar; toprak üstünde bina ve abide nedir; insan oğlunun eseri: Yüz elli bin Gagavuz, bu, eserler üstünde bir eser.

"Sefarethanedeyiz. Rumen muhitinde bıraktığı sevgi ile oraya giden her Türkün övündüğü Hamdullah Suphi yazıhanesinin gözünden ve şişkin bir zarf çıkarıyor, bu, Gagavuzlar dosyasıdır. Başının ak tacı altındaki ışıklı gözleri daha fazla pırıltı içinde. İlk önce dosyadan çıkardığı bir fotoğrafı gösteriyor:

¹ SEVÜK, İsmail Habib; *Tuna'dan Batı'ya*, İstanbul (?), 1933 (?), s. 23-24.

Gagavuzların şefi Çakır Mihay, Türk papazı; elli senedir ırkına kendi soyunu anlatan adam; çehresinin çizgileri bile gösteriyor ki tamamen bizdendir, 84 yaşına rağmen hâlâ dinç, geçenlerde gençler büyük bir ihtifal yapmışlar; büyük bir soyun büyük bir adamı; Hamdullah: ‘– Ne idealist, ne idealist’ diyor. Evet idealist olduğu için güzel, Türk olduğu için bir daha güzel, Türk sesini çan içinden de duyurup durduğu için on kat daha güzel.

Gagavuzların çoğu dört beş lisan biliyor. Romanya içinde en aydınlık ırk. Bu memlekette bu hristiyan Türklerden belki daha fazla müslüman Türk de var. Fakat onların da çoğu, hep bildiğimiz gibi, maziye çömelmiştir. Aynı memlekette aynı Türk, minareden seslenince geri, çandan ses verince ileri midir? Bilmem neden, din içimde bir burgu gibi kıvrılıyor.”

Bu satırları okuduğum günden sonra Gagauz halkına karşı hep yakın ilgi duydum. Konu ile ilgili bulabildiğim her şeyi okudum.

Yıllarca sonra katıldığım toplantılarda Gagauz dostlarla karşılaşmak benim için büyük mutluluk olmuştu. 1998’de (5-9 Kasım 1998) düzenlenen “III. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu” için Moldova-Gagauzyeri’nde geçirdiğim günler belleğimde silinmez izler bıraktı. Gagauz ve Gagauzyeri gerçeğini ve olgusunu yerinde yaşayarak gördüm. Koskocaman Hristiyan okyanusu içinde bir damla su gibi duran Ortodoks Hristiyan Türkler, yani Gagauzlar, köklü kültürlerine, ulusal benliklerine, kimliklerine ve dillerine sahip çıkmışlardı.

İsmail Habib Sevük, sözünü ettiğim yapıtında, Gagauzlar’ın yüzyıllardır dünyaya “**çan kulesinden Türkçe**” seslendiklerini yazmıştı. Bize karşı girişilen soykırımda Rum Kilisesi’nin oynadığı rol dolayısıyla Kıbrıslı Türkler için kiliseler soğuk ve ürpertici yerlerdir. Oysa ben Gagauzyeri’nin başkasabası Komrat’taki bir Gagauz Kilisesi’nde, çok sıcak duygular yaşadım. Orada Türkçe konuştuğuna tanık oldum.

Gagauz olgusundan o kadar etkilendim ki “IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu”nun Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde gerçekleştirilmesi için büyük çaba gösterdim.

Sonuçta bu sempozyum 17–18 Kasım 1999’da KKTC’de gerçekleşti. Üstelik sempozyumun KKTC’nin 16’ncı yıldönümü etkinlikleri içinde yer alması, olaya başka bir anlam kazandırdı.

2007’de (10-16 Ekim) üçüncü kez, “XIV’ncü Uluslararası KIBATEK Edebiyat Şöleni” için bir kez daha Gagauzyeri’nde bulunma fırsatını yakaladım.

Gagauz – Kıbrıs Türk Benzerliği

İki değişik coğrafyada, aynı kökten gelen az nüfuslu küçük birer Türk toplumu olarak Kıbrıslı Türk'lerle Gagauz'lar arasında pekçok benzerlikler bulmak mümkündür. Bu benzerlikleri birkaç başlık altında toplayabiliriz:

1. Direniş Ve Varoluş Savaşımı İle Varılan Sonuçlarda Benzerlik

Gagauzlar, tarihleri boyunca yabancı yönetimlere karşı sık sık başkaldırdılar. 19. yüzyıl başlarından başlayarak özerklik mücadeleleri ve 1906'da bir Komrat Cumhuriyeti denemeleri olduğu biliniyor. Rus Çarlığı bu cumhuriyeti yaşatmadı ama belleklerde yer etmesini engelleyemedi. Gagauzlar, 1920'lerde, 1940'larda da başkaldırıışlarını yinelediler.¹

Gorbaçov'un Sovyetler'de başlattığı hareketin getirdiği göreceli özgürlük üzerine de Gagauz'larda özerk bir cumhuriyet hareketi başladı. 1988'de Komrat'ta "Gagauz Halk Hareketi" kuruldu. 21 Mayıs 1989'da Komrat'ta "I. Gagauz Halkı Milli Kurultayı" toplandı. 1990 Ağustosunda bağımsız cumhuriyet ilan edildi. Son aşama olarak da 23 Aralık 1994'te Moldova parlamentosu, Moldova'nın bütünlüğü içinde Gagauz Yeri'ne özerklik tanıdı.

Gagauzyeri devlet değil ama bir devletin sahip olması gereken tüm özellik ve niteliklere sahiptir.

Kıbrıslı Türkler'de de benzer gelişmeler görülür. Kıbrıslı Türkler'in direniş karşıısında Rumlar'ın ENOSİS (Yunanistan'la birleşme) hayali suya düştü ve 1960 yılında eşit koşullarda Türk-Rum ortaklığında Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Bu cumhuriyet Rumlar tarafından yıkılınca uzun süren kanlı çatışmalar oldu. Kıbrıslı Türkler 1964'te önce Genel Komite adlı bir yönetim organı oluşturdular. 1967'de Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi kuruldu. 1973'te geçicilik kaldırıldı. 1974 Türk Barış

¹ HARLAMPIEVIC, Tufar Nikolay; "Tartışma," *Birinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (Yayıma Hazırlayan: İsmail BOZKURT, İsmail; Ayşen DAĞLI KANSU, M.) Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa, 1998, s. 188-190.

**STEFANIDA, Stamova; "Gagauz Yeri Kurulmasının Tarih Hem Etnokültür Temeli," 30 Ekim - 5 Kasım 2011 tarihlerinde, KKTC'nin Lefkoşa (Yakın Doğu Üniversitesi ile Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi), Gazimağusa (Doğu Akdeniz Üniversitesi), Girne (Girne Amerikan Üniversitesi), Güzelyurt (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü) ve Lefke'de (Lefke Avrupa Üniversitesi) gerçekleştirilen II. "Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi Ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri" Uluslararası Sempozyumu'na sunulup da basım aşamasında olan bildiri.)

Harekâtı'ndan sonra yönetimin adı Kıbrıs Türk Otonom Yönetimi oldu. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti; 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edildi.

Gagauz'larla Kıbrıslı Türkler'in bugünkü statülerindeki fark, Gagauz halkının Moldova'nın bütünlüğü içinde resmen tanınmış özerkliğe; buna karşın Kıbrıslı Türkler'in yalnız Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan bağımsız bir devlete, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne sahip olmalarıdır.

Aslında, özde büyük değişiklik yoktur. Her iki Türk toplumu da kendi yönetimine sahip olup varlığını, dilini, edebiyatını, kültürünü kendi temsilcileri eli ile geliştirme olanağını elinde tutmaktadır.

Kısaca dile getirdiğim tarihsel süreç ve gelinen aşamadaki benzerliğe birşey daha katmak gerekir: Bugün değişik coğrafyalarda ve değişik ülkelerde, nüfus itibarıyla azınlıkta yaşayan Türk toplulukları vardır, ama bu topluluklar içinde siyasal bir varlık göstermiş, egemenliğini kazanmış ve dünyaya kendini açık seçik ve tartışmasız biçimde kabul ettirmiş olanlar yalnızca Gagauz'larla Kıbrıslı Türk'lerdir.

2. Dilde Benzerlik

Kıbrıs Türkçesi, Türkçe'nin altıncı, başka bir anlatımla Yeni Türkçe evresindeki Osmanlı (Türkiye/Anadolu) Türkçesi'nden kaynaklanmaktadır; ancak Kıbrıs'a taşınan Türkçe, bazı değişimlere uğrayarak, yeni bir coğrafyada başka bir toplumu etkileyerek ve ondan etkilenererek, daha doğru bir deyimle karşılıklı etkileşimle kendine özgü bazı nitelikler, yeni sözcükler, kavramlar, deyimler, atasözleri ve başka sözel değerler kazanarak Türkiye Türkçesi'nin yeni bir ağızı olarak ortaya çıktı.

Gagauz Türkçesi de, Kıbrıs Türkçesi gibi, Osmanlı (Türkiye / Anadolu) Türkçesi'nden kaynaklanmaktadır ve bazı değişimlere uğrayarak kendine özgü bazı nitelikler, yeni sözcükler, kavramlar, deyimler, atasözleri ve başka sözel değerler kazanarak Türkiye Türkçesi'nin bir ağızı olarak ortaya çıktı.

Gagauz ve Kıbrıs Türkçeleri arasında doğal olarak benzerlikler vardır. Nitekim bu konuda çalışma yapan Oğuz Yorgancıoğlu "Birbirlerinden ayrı coğrafyalarda yaşayan Kıbrıs Türkleri ile Moldova Gagauz Türkleri'nin **konuştukları** Türkçe arasında büyük benzerlikler var"² demektedir."

² YORGANCIOĞLU, Oğuz; "Kıbrıs Türk Ağızı İle Gagauz Ağızı Arasındaki Dil (Fonetik) Benzerlikleri," *IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu 17-18 Kasım 1999* (Yayıma Hazırlayan: İsmail BOZKURT – Fedora ARNAUT), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, KKTC, 2001, s.13-21.

Kıbrıs'taki Türkçe konuşma dili ile yazı dili arasında giderek kapanan bir fark vardır. Yazı dili, Türkiye Türkçesi'dir, ancak eğitimin yaygınlaşması, Türkiye ile sıkı ilişkiler, Türk basınının, televizyon kanallarının etkisi, varolan farkı da giderek kapatmaktadır. Yine de konuşma dilinde kendine özgü özellikler durmaktadır. Bu özelliklerden en belirgin olanı devrik cümle kullanımınıdır. Bu arada konuşma dilini yazı dili olarak kullanma eğilimi gösteren yazarlar da yok değildir; ancak bunların sayısı az olup belirleyici değildir.

Gagauz Türkçesi'nin yazı dili konuşma dilidir.

İki Türkçe arasındaki benzerlikler, Oğuz Yorgancıoğlu'nun yukarıda belirttiğim çalışmasında bulunabilir. Ben yalnızca birkaç çarpıcı örnek üzerinde duracağım.

Devrik cümle kullanımının Gagauz Türkçe'si ile Kıbrıs Türk konuşma dili arasında büyük bir benzerlik olduğunu düşünüyorum.

Kıbrıs ile ilgili örneklerin, giderek kaybolmakta olan konuşma diliyle olduğunu vurgulayarak, konu ile ilgili birkaç örnek vermekle yetineceğim:

Gagauzca'da: *“Basarabiyalı Gagauzlar çok kere beni teklif ettiler, ki ben yazayım Gagauzların İstoriyasını.”*³ Kıbrıs Türkçesi'nde: *“Gıbrızlı Türkler, bana çok kere teklif ettiler yazayım Gıbrızlı Türkler'in tarihlerini.”*

Gagauzca'da: *“Neçin Gagauzlara derler Gagauz”*⁴ Kıbrıs Türkçesi'nde: *“Neçin Gıbrızlı Türklere derler Gıbrızlı Türk?”*

Gagauzca'da: *“Gagauziya'da var 27 kultura evi, 60 biblioteka”*⁵ Kıbrıs Türkçesi'nde: *“Kuzey Gıbrız'da var 27 kültür evi, 60 kütüphane.”*

Gagauzca'da: *“İhtarlar tutarlar akıllarında, nice 1994'te Moldova'da köüleri (köyleri) kaldıydı üüredicisiz (öğreticisiz, öğretmensiz)”*⁶ Kıbrıs Türkçesi'nde: *“.....lar dutarlar akıllarında, osu 1994'de Kuzey Gıbrız'da köyleri galdıydı öğretmensiz.”*

Gagauzca'da: *“Hepsi bu çalışmalar gösterdiler Moldova hükümetine, ani Gagauz'ların var kendi problemneri hem istedikleri”*⁷ Kıbrıs Türkçesi'nde: *“Hepsi bu çalışmalar gösterdiler İngiliz hükümetine, hani Gıbrızlı Türklerin var kendi problemleri hem istedikleri.”*

³ ÇAKIR, Mihail; “Besarabiyalı Gagauzların İstoriyası,” *Sabaa Yıldızı*, Komrat, Sayı 2, 1996, s. 5.

⁴ ÇAKIR, a.g.m., s. 15.

⁵ KARA, M. D.; “Gagauz Yeri Evropada Yeni Bir Olay,” *Sabaa Yıldızı*, Komrat, Sayı 2, 1996, s. 22.

⁶ EKONOMOV, Saveli; “Zavallı Üretici (Kaldırılmış Yazılan),” *Sabaa Yıldızı*, Komrat, Sayı 2, 1996, s.31.

⁷ RADOVA, Olga; “Gagauz Literaturanın Gelişmesi,” *Sabaa Yıldızı*, Komrat, Sayı 4, 1997, s. 13.

Gagauzca'da: “*Onaltı yaşında ben oldum çırak Şkembe Vanka çorbacıda.*”⁸
Kıbrıs Türkçesi'nde: “*Onaltı yaşında ben oldum çırak Şkembe Vanka ustada.*”

Gagauzca'da: “*Onun üzerinde şıladı kısa, paalı, belli-belirsiz gülümsemek nişanı. O çevirdi kafasını çorlan yivine. Da benzerdi; sansın onun saklı-gözel suratında kanatlı kaşları gezdirirler onu nendesa uzakta, hodulların düş memleketinde.*”⁹ Karışık bir metin olduğu için çözemедim ama cümle yapısı Kıbrıs konuşma dilinde de aynı olduğunu söyleyebilirim.

Gagauzca'da: “*Geldi ilk yaz, geldi yaz.*”¹⁰ Kıbrıs Türkçesi'nde: “*Geldi ilk yaz, geldi yaz.*”

Göründüğü gibi Gagauzca alıntılar, Kıbrıs Türkleri'nin konuşma diline tıpatıp benzemektedir.

Gagauz - Kıbrıs Türk ağızlarında başka benzerlikler de var: L harfinin N'ye dönüştüğü sözcükler örnektir: Annatma, aydinnık, onnar, insannar, koyunnar gibi... Bazı Gagauzca metinlerde rastladığım bu sözcükler Kıbrıs Türk konuşma dilinde de aynen kullanılıyor.

Yine bazı Gagauzca metinlerde rastladığım çok güzel öztürkçe sözcüklerden söz etmek istiyorum. Halk Topluğu (parlamento), gidim, kalkıntı (başkaldırı) gibi...

Kıbrıs Türkçesi'nde de başka yerde görülmeyen bazı öztürkçe sözcükler Türk Dil Kurumu tarafından Türkçe'ye kazandırıldı. Orhan Kabataş'ın Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü¹¹ eserini baz alarak yaptığım bir çalışmada, hem Divanül Lûgat-it Türk'te hem de Kıbrıs Türkçesi'nin söz varlığında yer alan, iki yüz yirmi beş ortak sözcük saptadım. Sözü edilen eserde yazarın deyişle yalnızca “Türkiye Türkçesi'nin yazı diliyle ses ve anlam yönünden farklılıklar gösteren” ve Kıbrıs ağzının “karakteristik özelliklerini taşıyan sözcüklerin değerlendirmeye tabi tutulduğunu”¹² göz önünde bulundurursak, bu, azımsanmayacak bir sayıdır.

⁸ BULGAR, Stepan. “Trakalı Öküz,” *Sabaa Yıldızı*, Komrat, Sayı 4, 1997, s. 13.

⁹ ÇOBAN, D. Kara. “Zlata,” *Sabaa Yıldızı*, Komrat, Sayı 3, 1997, s. 8.

¹⁰ BULGAR, Stepan. “Devlet Kuşu (Masal),” *Güneşçik*, Komrat, Sayı 3, 1997, s. 14.

¹¹ KABATAŞ, Orhan; *Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü*, Lefkoşa, 2007.

¹² - KABATAŞ, age, s.23-24 ve 26.

- Orhan Kabataş'ın “*Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü*”¹² eserini baz alarak saptadığım, hem Divanül Lûgat-it Türk'te hem de Kıbrıs Türkçesi'nin söz varlığında yer alan, iki yüz yirmi beş ortak sözcükle ilgili çalışma şudur: İsmail BOZKURT; “Divanül Lûgat-it Türk ve Kazan Tatarcası Bağlamında Kıbrıs Türkçesi Üzerine Bir Etimolojik Çalışma,” *PIAC (Altay Bilimleri Uluslararası Daimi Konferansı) 50'nci Toplantısı, 1-6 Temmuz 2007, Kazan - Tataristan*. (Yayımlanmamış Bildiri)

Dil konusunda ortaya koyduğum düşünce ve görüşler, hiç kuşkusuz uzmanların bilimsel çalışmasına gereksinim gösterir. Ben yalnızca izlenim ve saptamalar olarak bunları dile getirdim. Kıbrıs Türkçesi, Gagauz Türkçesi, Gagauzca gibi sözcükleri de yalnız coğrafi tanım anlamında kullandım.

3. Kültürde Benzerlik

Soy birliği, dil birliği olan Gagauz'larla Kıbrıslı Türklerin ortak kültürel değerlere sahip olması kadar doğal birşey olamaz.

Bu konuda yapılacak araştırmalar bu ortak değerleri ve benzerlikleri ortaya çıkacaktır.

Konu ile ilgili bildiğimiz tek çalışma Tudora Arnaut'un, 24-27 Kasım 1998 tarihlerinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilecek "II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi" için hazırladığı "Gagauz ve KKTC Manileri Arasındaki Paralellikler" başlıklı çalışmasıdır.

Tudora Arnaut, bu çalışmasında iki halkın ortak kültürel değerlerine ışık tutmaktadır.¹³

Oğuz Yorgancıoğlu'nun dildeki benzerlikler konusundaki çalışması,¹⁴ başka bir örnektir.

Gagauz – Kıbrıs Türk İlişkileri

Sovyetlerin dağılma sürecinden önce, Gagauz – Kıbrıs Türk ilişkisi diye birşeyden söz etmek pek mümkün görülüyor. Tüm benzerliklerine karşın bu iki halk, uzun yıllar birbirlerinden habersizdiler. Daha doğrusu dünya kamuoyu Kıbrıs'la çok fazla ilgilendiği ve konu o oranda mediaya yansıdığı için Gagauzlar Kıbrıslı Türk'lerin savaşımını, büyük olasılıkla uzaktan izleyebildiler. Nitekim Gagauz yazarı Stefan Bulgar, Kasım 1998'de yapılan "II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi" için verdiği bildiri özetinde, "Daha önce bağımsızlığımı ilân eden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hem bütün Türk dünyası hem de Gagauz Türk'leri için örnek ve rehber oldu" demektir. Ayrıca "1974 Barış Harekâtı ve

¹³ ARNAUT, Tudora; *Gagauz ve KKTC Manileri Arasındaki Paralellikler, İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 24-27 Kasım 1998 Cilt Iv Türkçe Bildiriler – Halkbilim – Çeşitli Konuları* (Yayıma Hazırlayan: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa – KKTC, 1998, s. 159-163.

¹⁴ YORGANCIÖĞLU, agm.

sonrası, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması, Gagauzlara yeni bir örnek oluşturdu” diye eklemektedir.¹⁵

Kıbrıslı Türk'ler için aynı şey söylenemez. Onlar Gagauz'lardan hiç ya da çok az haberdar oldular.

1993'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş ile Gagauz Cumhurbaşkanı Stephan Topal'ın İstanbul'daki buluşması, Kıbrıslı Türk'lerle Gagauz'lar arasında bilinen üst düzeyde ilk temastır.

Yakın zamanlarda bazı kültürel ilişkilerin de gelişmekte olduğunu görüyoruz. Mart 1998'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde “I. Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu” gerçekleşti. Stephan Bulgar, bu Sempozyum'a katılarak “Gagauz Türkleri'nin Edebiyatı” başlıklı bir bildiri sundu.¹⁶ Komrat Üniversitesi Rektör Yardımcısı Tufar Nikolay Harlampieviç de Sempozyum'a katılarak bir konuşma yaptı ve şiirler okudu.¹⁷ Harlampieviç ayrıca düzenlenen şiir şöleninde de şiirlerini okudu. Sempozyum bildirileri ile şiir şöleni, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde iki ayrı kitap halinde yayımlandı.¹⁸

17-18 Kasım 1999'da KKTC'de gerçekleştirilen ve Gagauz Kültürü'nün değişik yönleri üzerine sunulan 22 bildirinin sunulduğu “IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu,” Gagauz-Kıbrıs Türk kültürel ilişkilerinde önemli aşamalardan biri oldu. Sempozyuma sunulan bildirilerin beşi, Gagauz yazarlara (Tudor Zanet, Yard. Doç. Dr. Tudora (Fedora) Arnaut, Nikolay Baboglu (Babaoğlu), Dr. Lubov Çimpoes, Doç. Dr. Mariya Maruneviç) aitti. Sempozyum bildirileri, KKTC'de kitap olarak da yayımlandı.¹⁹

¹⁵ BULGAR, Stepan; *Yeni Türk Cumhuriyetleri: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Gagauz Yeri Otonom Cumhuriyeti Oluşumlarındaki Paralellik* (Yayınlanmamış Bildiri Özeti), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Arşivi ile Yazarın Özel Arşivi.)

¹⁶ BULGAR, Stepan; “Gagauz Türkleri'nin Edebiyatı,” *Birinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu* (Yayıma Hazırlayan: İsmail BOZKURT, Ayşen DAĞLI, M. KANSU), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa, 1998, s. 25-27.

¹⁷ BOZKURT, İsmail; DAĞLI, Ayşen; KANSU, M (a). (Yayıma Hazırlayanlar), *Birinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa, 1998, s. 188-190.

¹⁸ Sempozyum bildirileri için bkz.: 13 NO'lu not. Şiir Şöleni kitabı için bkz.: BOZKURT İsmail, DAĞLI Ayşen, KANSU M.(b) (Yayıma Hazırlayanlar); *Şiir Gecesi 4 Mart 1998*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa, 1998, s. 199-200.

¹⁹ BOZKURT, İsmail – Arnaut, TUDORA; *IV. Uluslararası Gagauz Halk Kültürü Sempozyumu 17-18 Kasım 1999*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa – KKTC, 2001.

Sempozyumda sunulan ve kitapta da yer Gagauz yazarlara ait bildirimler şöyle idi:

- (V. Moskov'un) 'Besarabya Gagauzların Lehçeleri' Eseri Üzerine /Tudor Zanet
- Gagauz Halk Türküleri / Nikolay Baboglu
- Gagauz Halk Edebiyatında Manilerin Diğer Türlerle İlişkisi / Yad. Doç. Dr. Tudora (Fedora) Arnaut
- Gagauz Destanların Geografyası / Lubov Çimpoes
- Gagauzoloji Bilimler (İstoriya, Büünkü Gün,Perspektiflaar) / Doç. Dr. Mariya Marunovic

Bu "ilk"lerden sonra KIBATEK'in (Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu), düzenlediği ve 2012 yılı sonu itibarıyla sayısı 23'ü bulan Edebiyat Şölenleri'nin bir çoğunda, Gagauz ve Kıbrıslı Türk akademisyen ve yazarları birlikte katıldılar. Bu şölenlerden "XIV'ncüsü 2007'de (10-16 Ekim) Moldova'nın başkenti Kişinev ile Gagauzyeri'nin başkasabası Komrat'ta gerçekleştirildi. Sempozyum öncesi ve sonrasında Turnalar dergisinde Gagauz Kültürü konusunda birçok yazı ve Gagauz şairlerin şiirleri yayımlandı.²⁰

Süreç içinde, Gagauzyeri'nin değişik Başkan ve yetkilileri KKTC'yi; KKTC'li yetkililer Gagauzyeri'ni ziyaret ettiler; Gagauz öğrenciler KKTC üniversitelerinde okumaya başladılar. Ayrıca Gagauzyeri ile KKTC, "gözlemci üye" olarak TÜRKSOY içinde yer aldılar; TÜRKSOY bünyesinde birçok etkinliğe birlikte katılıyorlar.

Kısa Bir Değerlendirme

Ortodoks - Hristiyan Gagauzlar, koskocaman Hristiyan okyanusu içinde bir damla su gibidirler. Buna karşın, ulusal benliklerini, kimliklerini, kültürlerini, dillerini bu kadar açık, berrak ve kesin biçimde korumalarını, koruyabilmelerini görkemli bir olay, hatta bir mucize olarak nitelendirmek gerekir.

Gagauz gerçeğinin, Türkiye ve Türk Dünyası için, Kıbrıs gibi stratejik bir anlamı olması ve olayın stratejik açıdan değerlendirilmesi gerektiğini; "Türk sesini çan içinden" dünyaya duyurmanın etkili olabileceğini düşünüyorum.

²⁰ Özellikle şu sayılara bkz.: *Turnalar; Türk Dili, Edebiyat ve Çeviri Dergisi*; Yıl 1, Sayı 27 (Temmuz-Eylül 2007 ve Sayı 28 (Ekim-Aralık 2007), Gazimağusa, 1998.

Özelde ise, geniş bir coğrafyaya dağılmış ve nüfusça küçük onca Türk topluluğu içinde belirli bir siyasal statüye kavuşmuş ve siyasal erk kullanabilecek düzeydeki Gagauz ve Kıbrıs Türk halklarının, çok yönlü ilişki içinde olmaları kadar doğal bir şey olamaz. Birlikte “gözlemci üye” statüsü ile üye oldukları uluslararası bir kurum nitelikli TÜRKSOY, Türk Dünyası ile Dünya’ya ayrı ayrı ya da birlikte hitap edebilecek bir platform olabilir.

KAYNAKLAR:

ARNAUT, Tudora; *Gagauz ve KKTC Manileri Arasındaki Paralellikler, İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 24-27 Kasım 1998 Cilt IV Türkçe Bildiriler – Halkbilim – Çeşitli Konuları* (Yayıma Hazırlayan: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa – KKTC, 1998.

BULGAR, Stepan. *Yeni Türk Cumhuriyetleri: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Gagauz Yeri Otonom Cumhuriyeti Oluşumlarındaki Paralellik* (Yayınlanmamış Bildiri Özeti), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Ve Yazarın Özel Arşivi.)

BOZKURT, İsmail – Arnaut, TUDORA; *IV. Uluslararası Gagauz Halk Kültürü Sempozyumu 17-18 Kasım 1999*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa – KKTC, 2001.

KABATAŞ, Orhan; *Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü*, Lefkoşa, 2007.

Turnalar; Türk Dili, Edebiyat ve Çeviri Dergisi; Yıl 1, Sayı 1, Ekim 1998, Gazimağusa, 1998.

YORGANCIOĞLU, Oğuz; “Kıbrıs Türk Ağzı İle Gagauz Ağzı Arasındaki Dil (Fonetik) Benzerlikleri,” *IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu 17-18 Kasım 1999* (Yayıma Hazırlayan: İsmail BOZKURT – Fedora ARNAUT), Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları, Gazimağusa, KKTC, 2001.